

לזכרו של ד"ר דניאל י' כהן

Author(s): מיכאל היימן

Reviewed work(s):

Source: *Zion* / ציון, Vol. (תש"ן), pp. 249-250

Published by: [Historical Society of Israel/](http://www.hsi.org/)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/70040107>

Accessed: 04/12/2011 10:29

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at

<http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Historical Society of Israel/ is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Zion* /.

<http://www.jstor.org>

דברי זיכרון

לזכרו של ד"ר דניאל י' כהן

ב־20 בספטמבר 1989 נפטר בירושלים ד"ר דניאל י' כהן, בשנה ה־68 לחייו. הסתלקותו היא אבדה קשה לחוקרי תולדות עם ישראל בזמן החדש ולחוקרי תולדות יהדות גרמניה בפרט.

דניאל כהן נולד בשנת 1921 בהמבורג, וקיבל את ראשית חינוכו בבית הספר 'תלמוד תורה' בעיר זו. בשנת 1935 עלה ארצה יחד עם הוריו, והמשיך את לימודיו בבית הספר תחכמוני בתל־אביב. בשנת 1947, לאחר שנות עבודה בפקידות, החל ללמוד באוניברסיטה העברית בירושלים. המפגש עם אישים כה שונים כפרופ' ריכארד קבנר ופרופ' בן־ציון דינור, שהיו מוריו המובהקים, הרחיב את אופקיו והרחיק אותו מכל כיתתיות אקדמית. לימודיו נקטעו במלחמת השחרור, שבה שירת בצה"ל. את תואר המוסמך קיבל בשנת 1954.

עוד בזמן לימודיו עבד ב'ארכיון הכללי לתולדות ישראל' (לאחר מכן: 'הארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי'), ומשנת 1957 ועד לפרישתו לגימלאות בשנת 1986, שימש מנהלו. ה'הארכיון', שכהן הקדיש לו את מיטב שנותיו, החל לפעול ברציפות בשנות הארבעים. התוכניות להקמת ארכיון מעין זה עלו ב'חברה הא"י להיסטוריה ואתנוגרפיה' עוד בראשית דרכה, והוא הוקם יחד עם ד"ר יוסף מייזל, לשעבר מנהל הספרייה של קהילת ברלין, שהחל באיסוף תעודות לתולדות ישראל בגולה סמוך לעלייתו ארצה.

מייסדי הארכיון היו חדורי הכרה שדרכם של יוסט וגרץ מיצתה את עצמה, וההיסטוריוגרפיה היהודית חייבת להתבסס על תיעוד ראשוני. תפיסה 'חדשנית' זו מצאה את ביטוייה המוסדי הראשון עוד בהקמת 'הארכיון הכולל של יהודי גרמניה' בשנת 1906. בן־ציון דינור ויצחק בער למדו ועבדו במחיצתו של אויגן טויבלר, מנהלו הראשון של מוסד זה, והם ראו חובה מיוחדת שעדת ההיסטוריונים שהתקבצו בארץ ישראל תמשיך ותרחיב את מפעל ריכוז החומר הארכיוני. בארכיון הירושלמי, תחילה כעוזרו של ד"ר מייזל ולאחר מכן כיוורשו, מצא דניאל כהן את תכלית חייו. המגע הבלתי־אמצעי עם המקורות קסם לו מראשית לימודיו. כבן דור המעבר, המושרש בחיי היהדות המסורתית הגרמנית מצד אחד, והדבק ללא פשרות במרכזיותה של מדינת ישראל בחיי העם היהודי מצד שני, ראה עצמו כבעל מחויבות מיוחדת למפעל ריכוז המקורות לתולדות עם ישראל בירושלים. נשען תחילה על ניסיונו ועצתו של ד"ר א' ביין, ערך כהן נסיעות רבות לאירופה, במטרה להגשים את 'קיובוץ הגלויות לגנזי האומה'. כישרונו המיוחד לניהול משא־ומתן עמד לו במשימה זו, והוא הצליח להעביר ארצה ארכיונים של מאות קהילות וארגונים יהודיים. כן השקיע מאמצים רבים לרשום ולצלם אותם המקורות שלא ניתן היה להביאם ארצה. פעולה זו, שתחילתה במרכז אירופה (גרמניה, אוסטריה ואיטליה), הלכה והתרחבה, ובמרוצת השנים הקיפה גם חלקים של מזרח אירופה, ארצות האסלאם ואמריקה הלטינית. על ה'כלליות' של המוסד שניהל, הדואג למורשת הארכיונית של כל העדות והזרמים בעם היהודי, היתה גאווה המיוחדת.

בתקופת כהונתו כמנהל גדלו מאוד נכסיו של הארכיון; עם פרישתו מילא החומר השמור בו

כ-4,000 מטר רץ של מדף, והוא השקיע מרץ רב – ועד לפטירתו ללא תוצאות – לשפר את תנאי השיכון של הארכיון. הגידול הרב של הארכיון גם הביא לשינוי במעמדו. עם מינויו של דינור לשר החינוך והתרבות גברה התמיכה בארכיון מתקציב המדינה, ובסופו של דבר הוא הפך, בשנת 1968, משלוחה של 'החברה ההיסטורית' לחברה 'עצמאית', שבהנהלתה בא לביטוי הולם חלקו של משרד החינוך במימון פעולות הארכיון. כהן היה שותף פעיל ומכוון בהתפתחות זו, ובעיקר בשל תבונתו המעשית עבר השינוי ללא זעזועים וסיפק את כל הגורמים הנוגעים בדבר, כולל צוות העובדים הקטן והמסור שהצליח לגבש סביבו.

תחום מחקרו האישי היה יהדות אשכנז במאות שקדמו לאמנציפציה. מאמריו בעיתונות המדעית עסקו ברובם בנושאים מתחום זה, ותואר הדוקטור הוענק לו בשנת 1968 על חיבור מקיף ראשון הדן ב'ארגון בני המדינה (Landjudenschaften) באשכנז במאות הי"ז–הי"ח'. חיבה מיוחדת חיבב את מקצוע הגיניאלוגיה בכלל – מקצוע שלימד בבית הספר לספרנות וארכיונאות באוניברסיטה העברית – ואת חקר תולדותיהן של משפחות יהודיות באשכנז בפרט.

מאז סיום עבודת הדוקטור שלו שקד על הכנת קובץ תעודות שיאיר את תולדות ארגוני 'בני המדינה' מבחינת התפתחותם הפנימית ויחסיהם עם השלטונות. הוא 'גילה' בעצמו חלק גדול מן התעודות שכונסו בקובץ זה, ויש לצפות ששלושת כרכיו יצאו לאור כמתוכנן מטעם האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים.

דניאל כהן היה איש בעל דעות מוצקות, ולא היה מוכן להתפשר בעניינים שנראו לו עקרוניים. כך, כחבר המועצה של מכון לאו בק ראה לא פעם חובה לעצמו לתבוע שבכורתה של ירושלים תישמר ביחסים עם מרכזי הפעולה בתפוצות. רבים יוסיפו לזכור אותו כחבר טוב וכאיש בעל מצפון ועקרונות.

מיכאל היימן